

Men du vet väl att jag är liten?

■ **Retoriska barn.** I artikeln "Overall på!" (RM 12/2001) diskuterade Barbro Wallgren Hemlin viktning av argument med utgångspunkt i hur man som vuxen framgångsrikast argumenterar med små barn. I den här artikeln tar hon istället sin utgångspunkt i hur barn själva argumenterar för att få sin vilja igenom.

av Barbro Wallgren Hemlin

Att små barn är skickliga retoriker som ofta får sin vilja igenom är ett välbekant faktum för alla som har med barn att göra. I denna artikel ska vi se att barn tidigt lär sig att t.ex. ta stöd i auktoriteter, att förutse och bemöta möjliga motargument, att argumentera mot bakgrund av utsagda premisser och att kopiera vuxnas argumenttyper.

Ett exempel på det sistnämnda ser vi i följande sekvens. Min dotter Katarina, 3 år och 3 mån gammal, vill ha en tröja under den klänning som hon redan har på sig. Jag ber henne då att först ta av klänningen.

Barbro: Ta av dig klänningen så vi kan ta på tröjan.

Katarina: Nej, du ska ta av den.

Barbro: Nej, ta av den du.

Katarina: Du ska ta av den. Det var du som satte på den.

I det här fallet hör jag som förälder ekot av mina egna argumentstrukturer när det gäller t.ex. barnens städning: "Städa upp nu!" – inget händer – "Städa upp nu! Det är ni och inte jag som ska göra det för det var ni som stökade till". Inför Katarinas ovanstående argumentation är det bara att kapitulera. Jag tar av klänningen och hon får i det här fallet sin tes bejakad.

I det som följer ska vi med utgångspunkt i exempel på hur

mina barn (och något annat barn), Klas, Mikael och Katarina, har argumenterat mellan drygt 2 års och 8½ års ålder, studera olika typer av strategier och argumenttyper som tidigt finns i barns argumentativa kompetens. Vi kommer också att diskutera hur väl argumentationerna lyckas och, med utgångspunkt i resonemang om argumentens vikt, reflektera över varför argumentationen blir framgångsrik eller inte. Studien är uteslutande kvalitativ, vilket gör att vi utifrån undersökningsmaterialet kan säga *att* en viss strategi eller argumentationstyp förekommer, men däremot *inte* hur vanlig den är. Materialet finns inte inspelat på band och de sekvenser som återges är därför inte helt ordagranna, utan är nedskrivna av mig i omedelbar anslutning till den situation där de yttrats.

Med *argumentation* avses i det följande talade sekvenser där barnet driver en tes och till stöd för denna framlägger någon typ av skäl. Oftast, men inte alltid, föreligger en oenighet med en annan part. Ett exempel där ingen oenighet finns, men där jag ändå väljer att tala om argumentation, om än icke-verbal sådan, finner vi i spädbarnets pathosfyllda strävan att övertyga.

Diskussionen av argumentationerna kommer att struktureras med hjälp av retorikens tre klassiska genrer, den juridiska (*genus giudiciale*), den politiska (*genus deliberativum*) och

den som innefattar lov- och klandertalen (*genus demonstrativum*). Fokus läggs på de båda förstnämnda genrerna, medan behandlingen av den sistnämnda, med undantag för en presentation av genren, får anstå till ett senare tillfälle. Begrepp som kommer att användas i analysen är t.ex. *ethos*-, *logos*- och *pathos*argument; *sak*- och *värde*argument; *hållbarhet*, *acceptabilitet* och *relevans* samt *premiss*. Samtliga begrepp finns kortfattat beskrivna i faktarutan på nästa sida. Vi inleder med en presentation av genrerna och börjar med den politiska.

De politiska talen

De politiska talen handlar alltid om *framtiden* och om vad som ger den största *nyttan* inför framtiden. De finns överallt, inte bara i det offentliga politiska livet, utan ständigt i vår vardag när frågor som rör framtiden diskuteras. Det kan vara i arbetslivet, t.ex. vid sammanträden om nyttan av en föreslagen omorganisation eller om fördelarna med att nyanställa personal. Det kan vara i privatlivet, där man vid middagsbordet talar om vart semesterresan ska gå eller om hur många rätter man ska ha på julbordet. Man skulle t.o.m. kunna säga att vi föds till politiker och att det dessutom är en förutsättning för vår överlevnad att vår första politiska retorik blir framgångsrik. Spädbarnet "argumenterar" genom sitt skrikande för att livsnödvändiga handlingar ska utföras i den närmaste framtiden – det driver teser som: *Ge mig mat!*; *Lyft upp mig!*; *Byt min blöja!*. Och mottagaren som bejakar tesen ser till nyttan – barnet får mat och kan växa, det blir tryggt, mår bra och – det blir tyst!

Ett exempel på politisk barnargumentation följer här. Klas, min äldste son, är inte längre ett spädbarn som bara kan skrika, utan en verbalt kompetent person på 2 år och 2 månader. Han driver tesen: *Ge mig välling!*. Jag vill däremot att han ska äta mat. (Markering av argumentationens delar enligt mönstret i nedanstående exempel kommer i det följande att göras i de fall det underlättar förståelsen av argumentationens struktur.)

Klas: Jag vill ha välling! [tes]

Barbro: Du får inte det, du ska äta riktig mat. [avstyrkande - mottes]

Klas: Men pappa ger mig välling. [arg. 1]

Barbro: Inte när du ska äta riktig mat [vederläggning av arg. 1]

Klas: Jag vill ha välling! [upprepning tes]

Barbro: Det får du inte nu, du ska ha riktig mat [upprepning av avstyrkande och mottes]

Klas: Jag vill ha välling! [upprepning tes]

Barbro: Nej, du ska ha riktig mat har jag sagt.

Klas: (skriker) Jag vill ha välling!

Barbro: Du får det sedan, nu ska du ha riktig mat.

Klas: Men jag har ätit så mycket. [arg. 2]

Vi kan här se hur Klas först väljer ett sakargument av *ethos*-typ (arg. 1). Han hävdar att pappa ger honom välling, men argumentet får inte önskad verkan, eftersom jag sänker argumentets hållbarhet genom att hävda att det sakförhållande han framlägger inte stämmer i den situation vi befinner oss. Klas övergår då till vad som i huvudsak får klassas som *pathos*argumentation av typen *tjat* – han upprepar sin tes gång på gång med större och större intensitet och kan förstås hoppas på en utnötningseffekt. Till slut skriker han ut sin tes – men inte heller detta blir effektivt. Vi kan då se hur han slutligen byter argumentationssätt och lägger fram ett sakargument av *logos*-typ: "Men jag har ju ätit så mycket!". Åter faller argumentet dock på att det inte är hållbart – han har inte ätit något alls ännu. Däremot är argumentet relevant – om han verkligen hade ätit redan hade ju grunden för min argumentation ryckts undan.

I denna tidiga politiska argumentation använder sig Klas alltså av alla retorikens tre bevisstyper – men just den här gången blir han ändå inte framgångsrik.

De juridiska talen

Den juridiska genren handlar främst om det *förflutna*, om vad som har hänt och vad som inte har hänt och den har sitt fokus i frågan om *skuld* och *oskuld*. Förutom i våra rättsalar har vi genren ständigt närvarande i arbetsliv och privatliv när vi anklagar eller försvarar. Barnet börjar ganska tidigt praktisera också inom denna genre, först främst genom handgripligheter (anklagelse om skuld sker genom knuffar t.ex.), men ganska snart också genom verbal argumentation.

Ett exempel ur den *juridiska genren* hämtar vi från en promenad då min kusin Anders, jag, Klas, nu 4 år, och Anders son David, 5 år, är ute och går. Anders och jag går först och allt är fridfullt tills det uppstår tumult bakom oss. Vi vänder oss om och får se David slå sin gröna plastkratta i huvudet på Klas. Ett brott har blivit begånget och det har plötsligt uppstått en rättegångssituation på gatan. David, som står i de anklagades bås, finner sig blixtnabbt och framlägger försvarsargumentet: "Ja, men han kallade mig för dumming!"

Vad David gör är att han snabbt analyserar sin utsatta situation och ställer sig i den starkaste försvarsposition som är möjlig för honom. Med retorikens termer väljer han *status*, utgångsläge, för sitt försvar.

Retorikens s.k. *statussystem* är ett redskap som hjälper en anklagad att hitta rätt position för sitt försvar. Den bästa och starkaste positionen är förstås om man kan hävda att den anklagade inte alls är skyldig till brottet, dvs. i Davids fall om han kan säga: Det som har hänt är ett brott, men det var inte jag som begick det. Han vet dock att det är fruktlöst att hävda detta – hans far och hans gudmor har sett honom utföra brottet. Nästa position enligt statussystemet är om man kan hävda att det var visserligen jag, som gjorde detta, men det var inget brott. Man försöker alltså definiera om

händelsen. David försöker, som den slipade retoriker han är, inte heller med detta. Han vet att i den rättssituation han befinner sig är det ett brott att utöva våld mot huvud med grön plastkratta. Återstår alltså statussystemets tredje position: I vilket ljus ska vi se händelsen, vilka omständigheter kan anföras? Här väljer David att försvara sig genom att skylla ifrån sig. Han flyttar alltså över skulden på offret – det var Klas eget fel att han fick krattan i huvudet, eftersom han kallade David för dumming. Inom den klassiska retoriken kallas försvarstypen för *relatio criminis* och det är denna teknik som används också vid riktiga rättegångar, när det t.ex. i ett våldtäktsmål hävdas att kvinnan hade sig själv att skylla eftersom hon var utmanande klädd eller bjöd mannen hem till sig.

För rättegången på gatan medför Davids försvarsargument att Anders och jag nu har två brott att ta ställning till: dels slaget av krattan mot huvudet, dels användandet av okvädingsord. Vid den jämförelse av brotten som nu måste göras faller vi ändå domen att Davids brott var värre och han blir alltså, trots en klok försvarsstrategi, dömd skyldig. Klas får dock också en tillsägelse om att i fortsättningen inte säga dumma saker till David.

Tilläggsas bör att statussystemet också har en fjärde position som handlar om vem som har rätt att döma. I det här fallet skulle David ha kunnat hävda att domstolen inte var kapabel att döma p.g.a. jäv, sinnesjukdom eller likande, men det gör han inte.

Den demonstrativa genren – lov- och klandertalen

Den tredje genren, lov- och klandertalen, har sitt fokus i *nutiden* – det gäller att *lovprisa* eller att *klandra och svärta ner*. Bland kända lovtal i vår tid kan nämnas Earl Spencers tal till Diana eller, i vårt eget land, Margareta Strömstedts eller Inger Nilssons tal vid Astrid Lindgrens begravning. Inom den privata sfären håller vi lovtal vid bröllop, disputationer, födelsedagar, begravningar etc. Klandertal är kanske mindre vanliga i renodlad form.

När det gäller barn kommer dock inte minst klandertalen tidigt i form av sekvenser som utlägger varför någon är dum. Här är ett exempel från 6^{1/2}-årsåldern (men typen finns alltså mycket tidigare, redan runt 2 års ålder):

Mikael: Emil är dum! Han tar Pokémonkort från mig.

Barbro: Men är du säker på det?

Mikael: Jag, han tog min Dark Charizard på glitter [Charizard är en Pokémon och om man har en oerhörd tur kan man få honom på ett glittrigt kort].

Barbro: Men då får vi väl prata med honom om det.

Mikael: Och så är han taskig mot tjejerna och så bråkar han på lektionerna.

Barbro: Oj, då det låter ju inte bra. Vad gör han mot tjejerna då?

Retoriska begrepp

Ethos, logos och pathos:

Den klassiska retorikens tre argument- eller bevistyper. Definieras i tur och ordning enklast som auktoritetsargument, förnuftsargument och känsloargument.

Sakargument och värdeargument:

Den traditionella argumentationsanalysens två huvudtyper av argument. Sakargument har ett sannings- eller sannolikhetsvärde, värdeargument är värderingar eller rekommendationer som inte kan sägas vara sannolika eller sanna, utan endast ger uttryck för åsikter. I artikelns klassificering av argument kombinerar ofta den klassiska retorikens tre argumenttyper med argumentationsanalysens två typer, vilket möjliggör en mer exakt klassificering av argumenten.

Argumentets vikt – hållbarhet, acceptans, relevans, premiss:

För att avgöra hur starkt och bra eller svagt och dåligt ett argument är gör man en bedömning av dess vikt. När det gäller sakargument innebär viktbedömningen att man dels bedömer argumentets hållbarhet, dvs. hur sant eller sannolikt argumentet är, dels dess relevans, dvs. hur starkt sambandet är mellan tesen och argumentet. När det gäller värdeargument bedöms istället acceptansen, dvs. om vi som mottagare omfattar den värdering eller åsikt som uttrycks i argumentet eller inte. Relevansen bedöms på samma sätt som vid sakargument. Med premiss avses underliggande förhållanden som måste gälla för att ett argument ska vara hållbart, acceptabelt eller relevant.

En utförlig genomgång av hur begreppen används vid argumentanalys finns i artikeln "Overall på! Om viktning av argument" i RetorikMagasinet 12/2001.

Som vi ser hamnar klandertalen ibland mycket nära de juridiska talen (det är vanligt att genrererna går i varandra), men huvudsyftet med Mikaelns argumentation är här att svärta Emils *ethos*. Han eftersträvar inte ett domslut av något slag.

Ett exempel på ett mycket kort lovtal (med inslag av klander) ser vi här. Det är i maj 1997 och min avhandling har just kommit ut. Jag visar den för Klas, 3 år och 3 mån.:

Barbro: Tycker du att den är fin?

Klas: Ja, den är röd och Karls bok är faktiskt nästan grå, fast vit också. [Den är gråbeige.]

Klas prisar alltså min boks utseende samtidigt som han svärta Karls. För att man ska hålla med honom krävs förstås att man godtar premissen: Rött är vackert och finare än nästan grått fast vitt också.

Som ovan nämnts kommer lov- och klandergenren inte att behandlas mer i den här artikeln. Istället läggs fokus på den politiska genren, men också den juridiska behandlas

ganska ingående. Till lov- och klandertalen hoppas jag kunna återkomma vid ett senare tillfälle.

Politisk barnargumentation

Vi har redan i det första politiska exemplet kunnat se att barn mycket tidigt använder sig av såväl ethos- som logos- och pathosbevisning.

Vi ska här se på ytterligare några exempel av respektive typ, men också på sekvenser där de blandas. Vi kommer också att diskutera exemplen i termer av *hållbarhet* och *relevans*.

Ethos och politik:

Många av de tidiga exemplen bygger på ethosargument, dvs. på att personer (i barnens argumentationer handlar det oftast om människor, medan andra typer av auktoriteter såsom Gud, organisationer, skrifter etc. föga förvånande lyser med sin frånvaro), som anses ha auktoritet i frågan, anförs till stöd för tesen.

Klas 2 år och 4 mån

Situation: Bilköp diskuteras. Pappa önskar sig en Mercedes, Klas också. Jag har nog egentligen ingen åsikt.

K: Mikael vill åsådä det.

På samma sätt vid samma ålder:

Situation: Klas vill inte sova. Jag vill att han ska det.

K: Mikael vill inte sova åsådä.

Just vid denna tid anförs alltså lillebror ofta som auktoritet i olika frågor. I det förra fallet vet vi inte mycket om hållbarheten (Mikael är knappt 6 månader vid den här tiden), däremot är hållbarheten hos det senare exemplet möjligen god. Relevansen kan diskuteras – i det senare fallet kommer argumentationen inte att bli framgångsrik. Lillebror används som stöd också i följande sekvens från samma tid.

Situation: Klas skriker och ropar högt. Mikael skrattar åt detta.

Barbro: Skrik inte så högt, det gör ont i mina öron.

Klas: Men Mikael tycker om det.

Barbro: Ja, men det gör ont i mina öron.

Klas: Men pappa tycker om det ljudet.

Här figurerar flera auktoriteter. Jag försöker hävda min egen – han ska sluta för min skull – men för Klas är Mikael's giltande mer relevant och dessutom vet han att sådant som gör Mikael glad brukar anses berömvärdt. När jag åter hävdar min egen problematik för han in en annan auktoritet som brukar vara relevant – pappa. Jag framhärdat dock och får så småningom Klas att sluta. Vad pappa anser ser jag knappast som relevant i det här fallet – han cyklade till jobbet en stund tidigare (och dessutom är argumentet inte hållbart – pappa tycker inte alls om ljudet, det vet jag).

Ett annat exempel från ungefär samma tid. Klas och jag argumenterar angående nappar. Jag driver tesen: ”Bort med

nappen när du leker!”. Klas vill ha den.

Barbro: Stora barn har inte nappar när de leker.

Klas: Charlotta har napp.

Barbro: Nej, hon har aldrig haft napp.

Klas: Hon har slutat med napp.

Barbro: Nej, Oskar har slutat med napp.

Vi ser hur jag inledningsvis försöker styrka min tes med ett allmänt hållet ethosargument, som Klas dock genast, genom att gå från det allmänna till det speciella, försöker vederlägga. Problemet är bara att hans kusin Charlotta aldrig har haft napp, så argumentet faller på hållbarheten (även på relevansen faktiskt, enligt min uppfattning). I ett försök till ansiktsbevarande söker Klas upprättelse – Charlotta har slutat med napp – och han får viss upprättelse genom att jag skjuter in ett exempel, Oskar, som verkligen har slutat med napp. Tyvärr blir dock inte heller denna argumentation lyckad. Jag är inte övertygad utan vill fortfarande att han ska ta bort nappen.

Ethosbevisning kan även användas för att avstyrka mina teser. Vid det här tillfället trummar Klas (nu lite äldre, 2 år och 9 mån) på en plåtpapperskorg från leksaksaffären Fætter BR. Det låter lite mindre om man trummar på sidorna och jag har uttalat mig i någon mån positivt för den typen av trummande. Min tes är alltså: Trumma hellre på sidorna, om du nu ska trumma!

Klas: Jag vill inte trumma på sidorna, för det är bebisar som gör det.

Argumentet är alltså ett omvänt ethosargument. Bebisar lyfts fram som anti-auktoriteter.

Logos och politik:

Logisk argumentering finns också representerat tidigt i mitt exempelmateriel. En variant finns i följande sekvens från när Mikael är 2 år och 4 månader:

Barbro: Imorgon ska du gå till dagis igen! (med ganska hurtig röst)

Mikael: Jag vill inte det. (med svag nästan gråtfylld stämma)

Barbro: Men du brukar ju gilla att vara där.

Mikael: Jag är snuvig.

Först spelar Mikael ut *pathos*, men då han märker att jag försöker resonera kring hans ovilja byter han teknik och för istället in ett logosargument – sjukdom brukar vara ett gångbart argument i sådana här situationer.

Ett annat exempel på logiskt baserad argumentation, där Klas också underförstår en viktig premis, är hämtad från en situation i hallen på vintern när vi är på väg till dagis.

Klas 2 år 11 mån:

Klas: Jag vill ha springskor!

Barbro: Nej, du ska ha stövlar.

Klas: Men stövlar är inte snabba.

Argumentet är ett logosargument som snarast får klassas som ett sakargument. Hållbarheten är god, men för att förstå relevansen hos argumentet fordras kännedom om en premis – vi har alltid bråttom till dagis. Argumentet fungerar och Klas får ha springskorna på sig (stövlarna får åka med på vagnen).

Ytterligare ett exempel på argumentation om nappar finner vi i följande sekvens. Det är morgon och det är åter Klas som verbalt kämpar för att få ha napparna. Jag vill ta dem eftersom det är morgon och han inte ska sova mer. Klas är 3 år och 9 mån. Det är november månad.

Barbro: Ge mig nappen nu, du ska inte ha den när det är morgon. [tes + arg. 1 – *logos*]

Klas: Men det är ju mörkt. [motbevisning av arg. 1 – *logos*]

Vi resonerar lite om klockan och om hur mycket den är.

Klas: Men den är ju bara sju. [motbevisning av arg. 1 – *logos*]

Barbro: Nej, hon är tjugo i åtta. [stödarg. Till arg. 1 – eller motbevisning av motbevisning av arg. 1 – *logos*]

Klas: Klockan är ingen hon! [avledning]

Vi ser här hur Klas först försöker falsifiera mitt huvudargument – att det är morgon. Det är mörkt och detta gör för hans del att argumentet inte är helt hållbart – på morgonen är det ljus. Däremot förefaller han uppfatta argumentet som relevant. Jag försöker övertyga om att det är morgon genom resonera om att klockan visar att det är morgon. Klas försöker falsifiera detta genom att ange ett klockslag som uppenbarligen inte ligger inom ramen för vad han anser vara morgon. Jag korrigerar med det verkliga klockslaget varpå Klas gör ett försök till avledning genom att lämna huvudspåret för argumentationen. Jag går dock så småningom tillbaka till huvudspåret och han får lägga ifrån sig nappen.

Ett annat fall, där mörkret också spelar in, finner vi i följande exempel där Mikael är ungefär lika gammal, dvs. 3 år och 10 månader. Nu är det kväll och november månad. Vi vill att Mikael ska gå och lägga sig. Han vill inte. Han håller på och pusslar och vill bli klar.

Pappa: Kom nu Mikael, det är dags att gå och lägga sig.

Mikael: Det är inte mörkt ute, ser jag (argt tonfall, stark, mörk röst)

Här kan vi åter se hur ljusförhållanden kopplas till tidpunkter på dygnet och till aktiviteter som hör samman med dessa tidpunkter. Mikael går med retorikens termer in i ett omedelbart *refutatio*, han föregriper ett möjligt kommande argument från pappas sida och falsifierar det innan det ens är utsagt. Till stöd för hållbarheten i att det inte är mörkt anför han sin egen auktoritet: "... ser jag". Han uttalar argumentet med stark, mörk röst, dvs. den typ av röst som brukar skänka extra auktoritet.

I de ovanstående logiskt baserade exemplen har argumentens *relevans* varit god, medan *hållbarheten* i vissa fall har varit diskutabel. I de följande två exemplen råder det omvända förhållandet – *hållbarheten* är god men *relevansen* brister.

Situation: Klas är 2 år och 4 mån. Jag vill klippa hans naglar, men han gillar inte det och han vill inte sitta still.

Barbro: Men jag vill klippa naglarna på dig! [tes]

Klas: De är inte långa. [motargument 1 – *logos*]

Barbro: Jo, titta på dem. [motbevisning – *logos*]

Klas (tittar på naglarna): Ja, den e lång och den e lång å den ... [falsifiering av motargument]

Barbro: Får jag klippa dem då? [motbevisning klar?]

Klas: Men jag har ju redan plåster. [motargument 2 – *logos*]

Här ser vi hur Klas direkt efter att jag framfört min tes kommer med ett ytterst relevant motargument, som han dock strax tvingas att själv falsifiera. Jag är förhoppningsfull – jag har ju lyckats motbevisa hans huvudargument, men Klas kommer omedelbart med ett nytt, vars relevans emellertid är ytterst tveksam. Argumentationen är av samma typ som huvudexemplet i den ovan nämnda artikeln "Overall på!", där jag för att kunna förstå Klas att ta på sig overallen måste hitta argument som han uppfattar som tillräckligt relevanta. I det här fallet fortsätter Klas att argumentera mot tesen om nagelklippning ända tills jag hittar det relevanta argumentet. Något förvånande utgörs det av en stor bok om hästar som Klas får titta i medan jag klipper.

Också i följande exempel får man betrakta relevansen hos argumentet som tveksam. Mikael är knappt 4 år och är på besök hos mormor.

Mikael: Jag behöver en halstablett för det hörs så dåligt på TV:n.

Mormor: Men det hjälper väl inte?

Mikael: Jo.

Resultatet här blir faktiskt att han trots allt får en halstablett.

I exemplet med nagelklippningen ovan skulle vi kunna säga att Klas implicit driver en egen tes, som är helt motsatt min, nämligen "Naglarna ska inte klippas!". I följande logosbaserade sekvens driver Klas själv två teser – en explicit och en implicit. Den senare är den egentliga tesen. Klas har nu hunnit bli 5 år och 7 mån.

Klas: Jag vill skära av det här repet.

Barbro: Men det är väl dumt.

Klas: Men jag ska ge ett till Mikael.

Modern och fadern protesterar gemensamt något lamt.

Klas: Var är min fällkniv?

Barbro: Ja, men det är ju bättre att ni har ett ihop.

Klas: Ja, men då har jag ju bara ett själv. Mikael ska få ett också. Kan jag få fällkniven!

Här kan vi se hur Klas explicit driver tesen "Jag vill skära av det här repet!" och hur han lägger fram hedervärda skäl för sin tes. Generositet, att dela med sig, att tänka på andra – är definitivt sådant som brukar premieras och som kan sorteras in bland de s.k. *allmänna platserna*, dvs. bland den typ av argument som av nästan alla människor nästan alltid ses

som relevanta och värda att bejaka. Den implicita, och egentliga, tesen är dock en annan, nämligen ”Ge mig fällkniven!”, men Klas vet att det är svårt att få gehör för den. Så listigt går han vägen över den andra tesen och dess moraliska argument. Och den här gången lyckas han – han får skära av repet – vilket ju oavsett vilken avsikten med argumentationen var från början, gör att Mikael får ett eget rep.

En liknande teknik används av Katarina när hon är 3 år och 9 månader. Hon och bröderna har fått varsin pepparkaka efter frukost. Hon vill gärna ha en till och hon framställer till en början sin tes explicit, om än tyst – hon viskar den i mitt öra:

Katarina (viskar): Kan jag få en pepparkaka till?

Barbro: Nej, nu får det vara bra.

Katarina: Snälla!

Barbro: Nej, inte mer nu.

Katarina: Men Klas och Mikael kan väl få en till. De vill nog gärna ha det.

Vi ser först hur hon försöker med *pathos* – hon vädjar till min godhet, men det hjälper inte. Hon vet att generositet brukar premieras, så tesen blir istället att bröderna ska få. Troligen har hon också räknat med att hon, om hon verkligen lyckas skaffa bröderna fler pepparkakor, också ska få en till. I det läget blir nämligen den allmänna platsen *rättvisa* synnerligen relevant. I det här fallet blir det dock inga fler pepparkakor just nu.

Pathos och politik

När det gäller pathosargument har vi redan sett Katarinas milda, vädjande ”Snälla!”, liksom Mikaelns känslofyllda ”Jag vill inte det!” när han inte vill gå till dagis. Vanligt i barnens argumentation är det pathosbaserade värdeargumentet: ”Det är ju så gott!” – allra oftast använt av Mikael, från drygt 2 år och uppåt, och nästan alltid i samband med teser som drivs i syfte att komma över mer sötsaker. En annan ofta förekommande typ av pathosargument i materialet är *boten*. I följande sekvens förekommer logosargument, men också pathosargument i form av hot. Mikael är 3 år och 11 månader. Han vill inte borsta tänderna. I synnerhet inte med tandkräm.

Mikael: Om jag får tandkräm i munnen så blir jag sjuk igen faktiskt. Det är inte bra för magen.

Barbro: Men, du vet ju att du måste borsta tänderna.

Mikael: Om du tar tandkräm så skjuter jag dig med en pil i magen.

Klas: Jag kan va först!

Mikael: Nej, jag!

Mikael argumenterar först logosbaserat med en väl uppbyggd sekvens där han för in temat *sjukdom*. Han vet att sådant som kan framkalla sjukdom alltid undviks och argumentet torde därför vara ytterst relevant. Hållbarheten ges

förstärkning genom stödargumentet: Det är inte bra för magen. Han får inget gehör av mig som istället försöker med värdeargument av logostyp som snarast grundar sig på den allmänna meningen – normen (och på premissen att tandborstning motverkar karies – men det säger jag inte). Jag hänvisar också till honom själv för att få acceptans för argumentet. Någon sådan blir det dock inte utan Mikael övergår snabbt i en kraftfull hotelse. In i skeendet träder dock Klas, som vet vilka argument som är relevanta i sammanhanget: ”Jag kan va först!” – vilket omedelbart får Mikael att ändra ståndpunkt.

Hot används ymnigt och i tidiga åldar. När Klas är drygt tre år gammal hotar han, just i samband med motstånd mot tandborstning, sin far med orden: ”Jag ska slaska till dig med pistolen!”. Som vi ser utsätts den förälder som ska utföra tandborstningen inte sällan för vapenhot.

Juridisk barnargumentation

Undersökningsmaterialets juridiskt inriktade exempel-samling är ännu inte lika stor som den politiskt inriktade, men materialet utökas ständigt. Jag vill här ändå ge några exempel på hur barnen går till väga när de försvarar sig. Istället för att primärt diskutera exemplen utifrån bevis-typerna *ethos*, *logos* och *pathos* väljer jag här att ta min utgångspunkt i det tidigare nämnda *statussystemet* och dess fyra olika försvarspositioner, vilka kortfattat kan beskrivas enligt följande:

Faktafrågan: Vem var det som gjorde det?

Om jag kan ställa mig i den här, den allra starkaste, positionen kan jag konstatera, att det som skedde otvivelaktigt var ett brott, men att det inte var jag som gjorde det.

Definitionsfrågan: Vad skedde?

Från den här positionen kan jag inte bestrida att det var jag som utförde handlingen men däremot att det som skedde var ett brott i lagens mening.

Kvalitetsfrågan: I vilket ljus ska handlingen bedömas?

En svår men intressant position som jag intar om jag måste vidkännas att det som skedde var ett brott och att det var jag som begick det. Här finns en stor mängd möjliga försvarstekniker såsom *motanklagelse*, *jämförelse*, *för-ringande* och *erkännade med ursäkt och urskuldande*

Kompetensfrågan: Vem har rätt att döma?

Här ifrågasätter man om rätten är omdömesgill, ojävig, vid sina sinnes fulla bruk etc.

Försvaret från statussystemets första position:

Ett tydligt fall av försvar utifrån statussystemets första position ser vi i följande korta exempel. Katarina är 3 år och 2 månader och har hållt ut Alvedon på golvet trots att jag uppmanat henne att vara försiktig (flytande Alvedon är mycket kladdigt).

Barbro: Men Katarina, jag sa ju att du skulle vara försiktig.

Katarina: Det var inte jag, det var golvet själv.

Denna typ av teknik, där utgångspositionen oavsett försvarsläget är statussystemets första position, är vanlig i de lägre åldrarna. Möjligen beror detta på att barnen i dessa åldrar ännu inte har lärt sig att ta hänsyn till hur hållbart försvarsargumentet är. Vi kunde däremot se att David i den "rättegångsscen" som följde på slaget med den gröna plastkrattan inte valde att försvara sig utifrån denna position. David är vid det tillfället 5 år och han vet att hans försvar ur den positionen inte skulle få någon hållbarhet alls. Därför söker han sig en mycket svagare, men mer sannolik, försvarsposition och anför omständigheter (dvs. han försvarar sig utifrån statussystemets tredje position).

Vi kan dock se att Katarina vid samma ålder som i exemplet med det uthållda Alvedonet och utifrån samma försvarsposition också kan försvara sig betydligt mer hållbart.

Situation: Jag hittar en aväten glasspinne på golvet och vänder mig, sannolikt i något anklagande ton, till Katarina.

Barbro: Vem har slängt den här?

Katarina: Mikael.

Barbro: Nähä?

Katarina: Jo, Leon och jag hade ju glasstrutar.

Barbro: Men var det Mikael?

Katarina: Jo, han hade ju en bananglass och sedan kastade han pinnen på golvet.

Här arbetar Katarina flitigt på att göra sin argumentation hållbar. Hon ikläder sig både åklagarens och försvararens roller och anklagar Mikael samtidigt som hon, efter ett ifrågasättande "Nähä?" från min sida, försvarar sig och Leon. Och argumentet hon anför till sitt och Leons försvar är både hållbart och relevant – om de åt strutar (vilket jag tror på att de gjorde) är det ju inte sannolikt att de har slängt glasspinnen. Jag godtar argumentet men är ändå inte övertygad om Mikael's skuld. Katarina anför vad han faktiskt åt (dvs. en sorts glass som har pinne) och signalerar genom "ju" att detta är välbekant för oss båda. Därefter ger hon en vittnesbild (troligen – det kan också vara ett för Katarina sannolikt följdscenari på det faktum att Mikael hade en bananglass) av de påföljande händelseförloppet.

Försvar från statussystemets andra position:

Vid det här tillfället är Klas liten, bara 2 år och 2 mån, men hans försvar är ganska slipat. Klas och jag befinner oss vid det här tillfället i köket. Han sätter upp fötterna på bordet och jag blir irriterad. Han tar ner dem. Han gör sedan om samma sak igen och igen, dvs. han sätter upp dem och tar sedan ner dem när jag säger till. Jag blir surare och surare och säger i ganska skarp ton till honom att han inte får. Han svarar:

K: Men jag vill ta ner dem.

Det här är förstås ett svårhanterligt försvarsargument eftersom han omdefinierar händelsen och hävdar att det som sker faktiskt är att han tar ner fötterna. Och eftersom just nedtagandet av fötter är berömvärt skulle i så fall inget brott vara begånget. Det här är så listigt argumenterat att min ilska försvinner.

Ett exempel på omdefinition ser vi också i följande fall där Klas anklagar Katarina. Klas är drygt 8½ år, Katarina drygt 3½.

Klas: Mamma, titta vad Katarina har gjort. Först vätte hon mitt kaplatorn (torn byggt av s.k. kaplastavar) och sedan slog hon den här (en robot) i golvet så den här (lampan på roboten) gick sönder.

Katarina: Ja, men det där tornet kan väl inte stå där hela tiden.

Vi ser här hur Klas anklagar Katarina för två brott. I sitt försvar tar Katarina fasta bara på den första anklagelsen. Hon erkänner att det var hon, men omdefinierar händelsen. Tornet skulle ju ändå bort någon gång, så hennes agerande kan snarast ses som ett påskyndande av uppstädning av kaplastavarna (vilket är ett berömvärt beteende).

Försvar från statussystemets tredje position:

Vi har redan i utgångsexemplet om David och Klas sett en variant av försvar utifrån statussystemets tredje position. Här kommer ett till som är av delvis annan karaktär. Jag anklagar här Katarina, 3½ år, för att hon har tagit för mycket flingor, aprikospuré och mjölk. Hon har tagit oerhört mycket mer än hon orkar.

Barbro: Men Katarina, så här mycket får du inte ta, du äter ju inte alls så mycket.

Katarina: Men du kom ju inte då när jag ropade.

Barbro: Jo, men du ville lägga upp själv.

Katarina: Ja, men du vet väl att jag är liten? Du skäller för mycket. För högt skäller du.

Katarinas första försvarsstrategi är motanklagelsen. Hon erkänner så vitt jag kan förstå att det var hon som höll upp för mycket och att detta i den situation hon befinner sig är att betrakta som brottsligt, men hon hävdar samtidigt att det var mitt fel att "brottet" alls blev begånget. Jag kom ju inte när hon ropade. Grundstrategin är alltså snarlik den David väljer för sitt försvar – han lägger skulden på offret, Katarina lägger skulden på mig, som anklagar henne. Eftersom hennes påstående om att jag inte kom inte stämmer falsifierar jag dock hennes argument och upprepar att skulden är hennes. Hon väljer då en ny försvarsmetod, också den hämtad från statussystemets tredje position: "Ja, men du vet väl att jag är liten". Hon erkänner genom sitt "Ja" att hon är skyldig, men påtalar att hon inte kan anses fullt ansvarig

eftersom hon är liten – dessutom gör hon, i vädjande ton genom ordet ”väl”, en hänvisning till att jag borde veta det. Därefter kommer en anklagelse mot mig istället. Jag skäller för mycket och för högt.

Resultatet blir att jag retirerar. Det är ju sant att hon är liten – fast jag har nog inte skällt så högt ändå.

Försvar utifrån statussystemets fjärde position

Den fjärde positionen är en mycket svag utgångsställning, men icke desto mindre vanlig, åtminstone när det gäller barns försvarsstrategier. Domarens (ofta samma person som den anklagandes) kompetens kan t.ex. underkännas på grund av påstådd bristande intelligens (Du är ju knäpp – inte klok – dum etc.) eller på grund av ålder (Du fattar inget för du är så gammal!). Här är försvarstekniken mycket snarlik den tredje positionens motanklagelse. I mitt material representeras den fjärde försvarspositionen inte minst av Mikael som i sexårsåldern, oavsett om han anklagas för att ha slängt jackan på golvet, att inte ha städad upp sina leksaker eller för att ha tagit till sig för mycket mat på tallriken, försvarar sig genom argumentet: ”Du bestämmer inte över mig!”. Här bestrider han alltså vare sig att han är skyldig eller att det är ett brott. Inte heller försöker han anföra för mildrande omständigheter. Istället väljer han att underkänna min (och min mans) kompetens som domare. Vi har helt enkelt inte rätt att döma.

Avslutning

Att barn mycket tidigt är slipade och mångsidiga både som politiker och jurister framgår av de ovan diskuterade exemplen. Argumentens vikt är kanske inte alltid den största – att tandkräm skulle vara farligt för magen är kanske inte helt hållbart och argumentet om plåster på handen är möjligen inte helt relevant om man vill avvärja nagelklippning, men barnen argumenterar ändå mångfacetterat och ofta påfallande välövertänkt.

Vi har bl.a. kunnat se att barnen i materialet från ca 2½ års ålder använder sig verbalt av alla tillgängliga grundtyper av argument och att de redan vid ca 3 års ålder kan argumentera mot bakgrund av nödvändiga premisser (exemplet med de snabba springskorna). Vid knappt 4 års ålder kan de förutse motargument och bemöta dem innan de alls är utsagda (t.ex. när Mikael försöker hävda att det inte är mörkt ute – något som pappan helt förutsägbart annars kommer att hävda till stöd för att Mikael ska gå och lägga sig) och vid samma ålder kan de bygga argumentativa sekvenser med huvudargument och stödargument (exemplet med tandkrämen som kan framkalla sjukdom

därför att den är farlig för magen). Från ca 3½ års ålder finns exempel på att de försvarar sig från alla statussystemets fyra positioner.

Som förälder kan jag avslutningsvis bara konstatera att jag ofta blir besegrad och svarslös i debatterna mot barnen. Ännu så länge gör detta mig upprymd snarare än bekymrad. Men vi får väl se hur roligt jag tycker att det är om 10 år eller så.

Läs mer

För den som vill lära sig mer om barns och ungdomars argumentativa strategier rekommenderas Carolina Wirdenäs helt nyutkomna doktorsavhandling *Ungdomars argumentation. Om ungdomars argumentationstekniker i gruppsamtal* (2002). Andra exempel på litteratur inom området är Jenny Wiksten Folkeryds undersökning om argumentation i barnfamiljer (*The acquisition og genres. Some findings from an investigation of children's argumentation i Swedish families*. RUUL 33, 1998), Charles och Marjorie H. Goodwins (”Interstitial argument”, i: Grimshaw, allen D. (ed.), *Conflict talk. Sociolinguistic investigations of arguments in conversations*, 1990) samt Pamela J. Benoits (”The use of argument by preschool children: the emergent production of rules for winning arguments”, i: Benoit, William I., Dale Hample & Pamela J. Benoit (eds.), *Readings in argumentation*, 1992) forskning om hur barn argumenterar med varandra. Samtliga nämnda undersökningar är dock gjorda ur samtalsanalytiskt perspektiv. Den retoriska infallsvinkel, som jag har valt att anlägga i min analys, med analysverktyg som genrer, bevis typer, statussystem och viktning av argument, har jag inte sett i någon tidigare forskning om barns argumenterande.

Om artikelförfattaren

Barbro Wallgren Hemlin, FD, forskar och undervisar i retorik vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet. Hon tilldelades 2001 års artikelpris för artikeln ”Overall på!” i RetorikMagasinet nr 12/2001.